

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83123,Carosi-Jan-Filip.html>
2022-09-30, 22:07

Carosi Jan Filip

CAROSI Jan (Jean, Johann) Filip (Philippe, Philip) (18 V 1744, Rzym – 12 II 1799, Wola Wodyńska k. Stoczek Lubelskiego), geolog i górnik, opiekun królewskiego gabinetu historii naturalnej, dyrektor górnictwa krajowego.

Pochodził ze szlacheckiej rodziny włoskiej. Od ok. 1746 przebywał w Saksonii, gdzie ojciec służył u Brühlów. Tamże ukończył szkoły (płynnie posługiwał się francuskim i niemieckim – publikacje włoskie nie są znane, a biogram C. nie jest uwzględniany w specjalistycznych encyklopediach w Italii). Od 1776 studiował w uniwersytecie w Lipsku (brak danych o uzyskaniu dyplomu). Później prowadził badania przyrodnicze na Łużycach, dokumentując to pracą *Beiträge zur Naturgeschichte der Niederlausitz* (1779).

Od ok. 1773, zachęcony do przyjazdu do Polski przez K. Perthésa, pracował w naszym kraju, choć książki drukował głównie w Niemczech. Artykuły umieszczał w prasie polskiej i niemieckiej. Początkowo mieszkał w Warszawie, korzystając ze wsparcia księcia A.K. Czartoryskiego i F.A. Brühla. Kontaktował się z bibliotekarzem Szkoły Rycerskiej J.Ch. Dubois, z którym razem zamierzał napisać podręcznik historii naturalnej dla szkół narodowych (niezrealizowany wskutek wyjazdu bibliotekarza z Polski). Mając oparcie w podwarszawskiej siedzibie Brühlów, przeprowadził badania geologiczne lewobrzeżnej skarpy Wisły i uzyskane wyniki (skamieniałości z gładów w glinie) opisał w pracy *Essai d'une lithographie de Mlocin, écrit à Varsovie* (1777).

Na polecenie króla od 1778 wiele podróżował po pd. regionach kraju w celu rozpoznania wychodni kopalin użytecznych (soli, rud miedzi i żelaza, surowców skalnych). Wyniki badań przedstawił w dziele *Reisen durch verschidene polnische Provinzen, mineralischen und andern Inhalts* (Lipsk 1781–84). Fragmenty w tłumaczeniu na język polski ukazały

się w „Magazynie Warszawskim” (1784–85). W dziele tym opisał dokładnie wychodnie skał starszego podłoża, miejsca występowania kruszców, zakłady przemysłowe i przytoczył analizy chemiczne wykonywane w mennicy warszawskiej; podejmował też wątki społeczno-ekonomiczne. Niektóre zagadnienia z tego zakresu zawarł w wydanej anonimowo książce *Listy przyjacielskie* (Warszawa 1781). Czuł się związany z Polską. W Niemczech polemizował z krytycznymi opiniami o niej wskazując, iż powolność reform agrarnych jest powodowana oporem na nowości ze strony włościan.

Stosunkowo duży rozgłos zyskała rozprawa C. *Sur génération du silex et du quartz. Observations faites en Pologne* (Kraków 1783, wersja niemiecka ukazała się w tymże roku w Lipsku). Dotyczyła ona zjawiska sylyfikacji wapieni.

Działalność górnicza C. związana była z poszukiwaniem złóż soli w Krzesławicach opodal Krakowa (1779–85), a później węgla kamiennego w Czeladzi w Księstwie Siewierskim. W związku z tym zamieszkał zrazu w Mogilnie i nadzorował głębinie szybu z wyciekami solanek. Pracę przerwano wskutek zatopienia wyrobiska. W Mogilnie C. zgromadził znaczną kolekcję minerałów, skał i skamieniałości, którą sprzedał za 10 tysięcy złotych Szkole Głównej Koronnej. Był w bliskim kontakcie naukowym z profesorem tej uczelni J. Jańkiewiczem.

Okolo 1786 C. przeniósł się do Czeladzi, mianowany przez prymasa M. Poniatowskiego wójtem oraz szlachcicem Księstwa Siewierskiego (od 1791, po zrównaniu praw szlachty Rzeczypospolitej, miał pełne prawa stanu). W 1792 razem z profesorami Szkoły Głównej Koronnej poprzysiągł wierność Konstytucji 3 Maja. W 1789 współpracował z J. Jańkiewiczem, wówczas komisarzem generalnym spraw górnictwa i hutnictwa Komisji Skarbu Koronnego. Po trzecim rozbiore osiadł we własnej wsi Sosnowe na Mazowszu.

Był członkiem wielu towarzystw naukowych, w tym Cesarskiej Akad. Nauk w Petersburgu i berlińskiego Tow. Badaczy Natury.

Zmarł w czasie epidemii cholery. Rodzina zabiegała o

sprzedaż kolekcji geologicznej (jak się wydaje nabył ją S. Staszic). Rękopis pamiętnika C. znajdował się w posiadaniu jego potomków jeszcze po II wojnie światowej.

PSB (N. Gąsiorowska); SBP (J. Rózewicz, Z. Wójcik); SBTP (Z. Wójcik); SPPT (Z. Wójcik); Estreicher; Fleszarowa; Hajdukiewicz.

J. Rózewicz, Z. Wójcik: *O Janie Filipie Carosim. Na marginesie artykułu Ignacego Z. Siemiona*, KHNiT 1975, nr 20; tychże *Listy Jana Filipa Carosiego do Cesarskiej Akademii Nauk w Petersburgu*, SMDNP Seria C 1976, z. 21; I.Z. Siemion: *Jan Filip Carosi (1744-1801?)*. *Szkic biograficzny*, KHNiT 1974, nr 19; tegoż: *Jeszcze raz o rodowodzie Jana Filipa Carosiego*, KHNiT 2004, nr 40 (autor sugeruje węgierskie pochodzenie C., co nie ma uzasadnienia; uważa też, że dotarł on do Polski przed 1773).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)